

בעלי הערכים

תכירו אותם ■ דוד (המתכנת) שי, חן ("גלגמש") סרוב, דניאל (הפנסינור) ונטורה ותומר (הילד) טוכנר, האנשים שיושבים שעות על גבי שעות, על חשבון הזמן הפנוי שלהם, ומנסחים את הערכים לויקיפדיה ■ הצצה לעולמם של אלה, שבזכותם מאות אלפי תלמידים בישראל חוסכים שעות על גבי שעות בהכנת העבודות שלהם

■ נמרוד בוסו // צילומים: עמית שעל

האנציקלופדיסטים היו הוגי דעות צרפתיים שחיו במאה ה-18, והיו בין עורכי וכותבי האנציקלורדיה הגדולה למדעיים, האמנויות והמלאכות... דיאלמבר, יחד עם דני דידרו שהיה לעורך הראשי, ובשיתופם של ז'אן ז'אק רוסו ו-וולטייר, ערכו את אחת מהאנציקלופדיות הראשונות בעולם שביקשה לבטא את רוח עידן הנאורות" (מתוך הערך "אנציקלופדיסטים", ויקיפדיה - האנציקלופדיה החופשית)

שלא כמו רוסו, וולטייר, דידרו וד'אלמבר, שמאו ערכו את "האנציקלופדיה הגדולה" הפכו להיות שם דבר בכל שיחת אחר צהריים בטלה בקפיטריות הפקולטות למדעי הרוח מסביב לגלובוס, על דוד שי, חן סרוב ודניאל ונטורה רוב הסיכויים שמעולם לא שמעתם, זאת על אף העובדה שבשנים האחרונות המפעל שמאחוריו עומרים השלוישה, כמו עוד עשרות אלמונים אחרים, הלא הוא "ויקיפדיה האנציקלופדיה החופשית", הולך ותורפס תאוצה ועוצמה, עד כדי כך שהיום כבר כמעט ולא ניתן למצוא סטודנטים ותלמידי חטיבה ותיקון שלא מעיינים בו על בסיס יומי, שלא לומר מעתיקים ממנו בלי בושה, וספק אם מישו מהם יודע, או בכלל מתעניין, מאיפה הגיע מאגר הידע העצום הזה (65 אלף ערכים נכון לכתיבת שורות אלו), מי יצר אותו, למה ואיך.

"אני חושב שביום רגיל אני מקדיש לויקיפדיה שלוש שעות או ארבע שעות. בסופי שבוע אפילו יותר מזה", אומר דוד שי (56), תושב הרצליה ומפתח תוכנה במקצועו. שי הוא אחד הויקיפדים הוותיקים ביותר. הוא מלווה את הויקיפדיה העברית כמעט מיום הקמתה, לפני כארבע שנים, והוא מקובל כמפשר ומגשר בוויכוחים על ניסוחים והגדרות.

"מדובר בתחביב", הוא אומר. "זה גוול את כל הזמן הפנוי שלי. יש כאן בפירוש התנדבות. זאת אומרת, אלה שכותבים בויקיפדיה תורמים לחברה, הם יוצרים את האינטרנט העברי".

מאחורי המיזם של ויקיפדיה עומד קו אידיאולוגי ברור. מדובר באנציקלופדיה הנגישה לכולם בחינם, בה כל אחד יכול להשתמש וכל אחד יכול לכתוב, ללא קשר למעמד, גזע, צבע דת והשכלה פורמלית. "הויקיפדים מאוד מגוונים, אבל יש משהו אחד שמשותף לכולם וזה שיש להם אגו שאומר: 'אני מספיק טוב כדי לכתוב אנציקלופדיה'", אומר שי. "אני אומר את זה, כי אני חושב שהבעיה שלנו בגיוס כותבים היא שלהרבה אנשים חסר האגו הזה. הם חושבים: 'וואו, לכתוב אנציקלופדיה, זה ג'וב לישיעהו לייבוביץ', זה לא ג'וב למישהו כמוני', והמסר של ויקיפדיה הוא: 'כן, זה בדיוק הג'וב שלך. של כל אחד'. אבל כנראה שיש רבים שהמחשבה לכתוב אנציקלופדיה מטילה עליהם אימה".

זה באמת ג'וב לכל אחד?

"תמיד כשאני אומר את זה, אשתי אומרת לי: 'מה אתה מקשקש? קודם כל בנאדם צריך שיהיה לו בית, הוא צריך להיות שבע, הוא לא יכול לכ' טוב כשהוא רעב, הוא צריך שיהיה לו מחשב, הוא צריך חיבור לאינטרנט, הוא צריך מיומנות מסוימת. וגם אז - לא כל אחד בהכרח יודע לכתוב. זאת אומרת צריך הרבה תנאים מקדימים'. כשאני אומר 'כל אחד', אני מתכוון שויקיפדיה לא באה כדי רישות מוקדמות. היא לא אומרת: 'תוכיח לנו קור' דם שאתה בעל תואר שני'. לא. כל אחד יכול לכ' טוב, וההוכחה היא שהצעיר בכותבים שלנו, שעורשה עבודה מאוד יפה, הוא תלמיד כיתה ח'. בקצה השני של הסקאלה יש כאלה שכבר נמצאים באזור גיל ה-70".

משאבה רוחנית

למרות האופי החופשי של האנציקלופדיה, לפיו "כל אחד יכול לכתוב", מסתבר כי ישנם עוד כמה מאפיינים לכלל הויקיפדים, כפי שמסביר חן סרוב (28), סטודנט לאופטימטריה מראשון לציון שכינוי הויקי שלו הוא "גלגמש". "חלק ניכר מהויקיפדים הם בעלי אידיאולוגיה מסודרת, למשל צמחונות, או אידיאולוגיה פוליטית כלשהי. לפני הבחירות האחרונות נעשה סקר פנימי בין הויקיפדים בו הם נשאלו לאיזו מפלגה יצביעו בבחירות. המפלגות שזכו לרוב המוחלט של הקולות היו מפלגות הקצה: חד"ש, מרצ, או לחליפין ליברמן".

גם סרוב נחשב לחבר ב"גרעין הקשה" של הויקיפדים. לפני שלוש וחצי שנים חיפש מידע על אלכסנדר הגדול באינטרנט, ונתקל בערך של ויקיפדיה. "ראיתי משהו נורא קצר ומלא שגיאות. לי כבר היה רקע בנושא, והרגשתי שאני חייב להרחיב, וככה זה התחיל. העיסוק שלי בזה היה אינטנסיבי יותר בעבר, ועכשיו פחות. פעם זה היה בין שמונה לעשר שעות ביום, היום רק שעתיים. ויקיפדיה הוא אתר שמיועד לאנשים שאין להם מקצוע שדורש מהם הרבה זמן, סטודנטים, תלמידי תיכון, פנסיונרים, או אנשים שעבודתם היא בעלת אופי כזה שלא נדרש מהם להיות פיזית במשרד יותר מכמה שעות ביום, וגם סתם מובטלים".

העיסוק בויקיפדיה יכול לפגוע בהתנהלות התקינה של החיים?

"אני באופן אישי לא מכיר אנשים שזה פגע בהם, אבל נשמע לי הגיוני שזה יקרה. לויקיפדיה יש כוח נורא מוזר, היא שואבת אותך פנימה. כשאתה שם, אתה שם. אז אם בן הזוג או בת הזוג שלך הם לא ויקיפדים, יוצא שמתוך 14 השעות בייממה שאתה ער, אתה מקדיש חלק ניכר לויקיפדיה. זה יכול לפגום, כמובן, בקשר שלך עם מישהו אחר".

ירון, סטודנט לפיזיקה והנדסת חשמל מגבעתיים, גם הוא מודע לסכנה: "אני אישית שולט בעצמי. אם צריך לעשות משהו אחר, כמו שיעור רים, אני עושה משהו אחר. יש כאלה שזה ממכר אותם יותר מדי, ואז הם יוצאים לחופשת ויקי".

מי שמנסה לחקור את תופעת הויקיפדים מההיבט האקדמי, הוא צחי הייט (29), עוזר הוראה במרכז הבינתחומי בהרצליה, שעושה בימים אלו את עבודת המאסטר שלו בנושא המוטיבציות של הויקיפדים. "מה שמאפיין אותם, מעבר לכך שהם אנשים אינטליגנטיים, זו איזושהי סולידריות חברתית ותחושת איכפתיות, למרות שבינם לבין עצמם יש המון שונע", הוא אומר לאחר שתשאל לצורך המחקר 450 ויקיפדים ממדינות שונות.

אחד הממצאים המרתקים בעבודתו של הייט הוא, כי למעשה רק חמישה אחוזים ממי שרשומים כויקיפדים, אחראים ל-80 אחוזים מהתכנים. רובם של הרשומים הם למעשה מעין עוברי אורח שכתבו או שיפרו ערך אחד או שניים והמשיכו הלאה.

יש משהו שמייחד את הויקיפד הישראלי משאר עמיתיו בעולם?

"אני חושב שבארץ יש להם נטייה לרונ ולדבר המון ביניהם על נושאים שונים. הרבה אנשים נכנסים לויקיפדיה בשביל הדיונים ולא בשביל לכ' טוב ערכים, ובארץ זה קורה יותר מבמקומות אחרים".

רוצים בנות

דניאל ונטורה (71), תושב קדומים שבשומרון,

הוא אחד מנציגי מגזר "הפנסיונרים" בקרב הויקיפדים. לפני כמעט שנה הוא גילה את ויקיפדיה ולידבריו - הוקסם. "אני מאוד ממליץ לאנשים כמוני להצטרף, אם כי בהחלט אפשר להתמכר וצריך מאוד להיזהר מזה. אתה פשוט נסחף", הוא מזהיר. הערכים עליהם כותב ונטורה כמעט כולם קשורים לביוגרפיה האישית שלו. "אדם קרוב אצל עצמו", הוא אומר. "התחלתי מיהדות איטליה. אני יליד ונציה, אולם משפחתה של אמי מקורה בפיוה. אחר כך עברתי לכתוב על הבריגדה היהודית. הם אלו שהצילו אותי מאירופה הדרויה שלאחר מלחמת העולם. ראיתי שהערך לא מספיק טוב והחלטתי לשפר אותו".

מה המוטיבציה שלך להשקעה העצומה הזו? "ההרגשה שלי היא שאני מעביר לקוראים אלמונים ישראלים מידע שהם לא הגיעו אליו, שאני מנחיל את המידע שלי לדור שלא ידע את הדברים האלה. למשל, בנושא הבריגדה היהודית-זו הייתה פעולת התנדבות נפלאה שהשפיעה רבות על צה"ל, כי כל הקצונה הבכירה של צה"ל קיבלה שם את ההכשרה הצבאית. אנשים לא יודעים את זה". בנוסף כתב ונטורה על מספר ספרים שאהב. כך, למשל, הערך האחרון שכתב עסק בספר "החייל האמיץ שוויק". "אני נהנית במהלך החיים שלי מכל מיני דברים, אז למה שאחריים לא ייהנו מזה?", הוא שואל.

את הקצה השני של הסקאלה מייצג תומר טוכנר, תלמיד תיכון בן 16 מהרצליה, ויקיפד כבר כמעט שנה. "הלכתי יום אחד לחבר שלי, והוא סיפר לי שהוא כתב בויקיפדיה איזה ערך קטן על איזה רב, ואז הבנתי שאפשר באמת לכתוב שם. נכנתי, ניסיתי ומאו אני שם".

בניגוד לרוב הויקיפדים, טוכנר בעיקר קורא ופחות כותב. "אני בעיקר מקבל מידע. אני גם נרתע מידע, אבל לא הרבה יחסית. בגלל שאני צעיר, אז אין לי ידע רחב", הוא אומר בכנות. "אני בעיקר עושה תיקונים, מוסיף פסיקים, נקודות, משחזר ערכים שעברו השחתה ודברים כאלה", הוא מוסיף.

איך ההכרעה שלך מתייחסים לזה?

"אני מדבר עם חברים שלי, והם לא מבינים. הם תמיד אומרים לי: 'עזוב אותך מויקיפדיה, מה יוצא לך מזה? תבוא לשחק כדורסל'. אני דווקא נפגש איתם די הרבה, אבל בלי ויקיפדיה ברור שהייתי נפגש איתם הרבה יותר. האמת היא שאני מנסה כמה שיותר להיגמל מויקיפדיה בשביל עיסוקים אחרים, שיעורי בית וכאלה. ניסיתי להיות בחופשת ויקי וזה לא כל כך הלך".

למרות הגיוון הרב מבחינת גילאים, עמדות פוליטיות ופרמטרים רבים אחרים, בתחום המגדר מסתמנת אחידות מדאיגה. מבין הויקיפדים הקבורים, רק עשרה אחוזים הן נשים. "זו אנומליה שאני לא מצליח להסביר", אומר סרוב. "ויקיפדיה היא לחלוטין לא תחום שאמור להיות גברי. זה לא המאה ה-19 כשנשים לא למדו באוניברסיטה, כי לא קיבלו אותן. היום כל אחד יכול. פשוט אין נשים. בפורומים ובצ'טים דווקא יש נשים, אבל כאן זה פשוט עשירית מהכמות".

"האמת שהיו בין הויקיפדים כמה וכמה דיונים על זה", אומר ירון. "חלק מהבנות פה אומרות שזה בגלל שמתווכחים כאן הרבה על ערכים, ושוה פחות נעים לבנות לעומת בנים שיותר אוהבים להתווכח. אני לא יודע עד כמה זה נכון".

אני ראשון

אם יש משהו שממש מדאיג את כוחותינו הוא

הכמות הדי מצומצמת של האנשים הפועלים במיזם. 200 אנשים הכותבים בקביעות, מתוכם כ-40-50 פעילים "שרופים". "אני מאוד מרוצה מאלה שנמצאים, באמת יש צוות יוצא מן הכלל של פעילים", אומר דוד שי, "אבל אני חושב שההצלחה שלנו תהיה הרבה יותר משמעותית כאשר קהילת הכותבים תהיה הרבה יותר גדולה. אני לא מצפה שיגיעו עוד אנשים שיקדישו שעה לויקיפדיה בכל יום. אני מתאר לעצמי שלאנשים יש מגוון גדול של פעילויות, ואין להם את הזמן הזה, אבל אם בנאדם פעם בחודש יכתוב ערך, זה מספיק לי. יש עכשיו כמה אלפי פרופסורים ששוכתים בימים האלה. לפחות בתקופת השביתה הם פטורים מחובת ההוראה. אם כל אחד מהם ינצל את השעות הללו כדי לתרום ערך מתחום המומחיות שלו, זה ישנה את פני הויקיפדיה העברית. אנחנו יודעים שאנשי האקדמיה חוקרים כל אחד בתחום ההתמחות הצר שלו, וחוצץ מהם ועוד 20 אנשים שמתעסקים באותו תחום אף אחד לא יודע מה הם עושים. ויקיפדיה זו ההזדמנות שלהם לדרת אל העם".

לעומת שי, סרוב סקפטי לגבי הסיכויים של שיתוף אנשי אקדמיה בויקיפדיה. "היו כבר מספר פרופסורים ומרצים שניסו להשתלב, והם לא הצליחו מכמה סיבות", הוא אומר. "ראשית, העבודה הזו לא מושכת אותם. שנית, בגלל האופי הדמוקרטי של ויקיפדיה, כל אחד יכול לערוך ולשכתב קורה מישהו שאין לו שום השכלה בתחום נוגע בערך שכתבת, משנה אותו ופוגע בו. לא מתוך כוונה רעה. הוא חושב שככה עדיף, יותר ברור, יותר מובן. כשאתה מוצא את עצמך, אדם עם ניסיון של 30 שנה במקצוע, פרופסור באוניברסיטה, דן עם ילד בן 12 על שטויות שאתה כבר שכחת והוא עוד לא למד, אז זאת בעיה, ואין אפשרות בויקיפדיה ליצור מעמד מיוחד לפרופסורים".

אתם מקבלים משהו בתמורה?

סרוב: "העיסוק הזה נותן לי שני דברים עיקריים. הראשון, סיפוק מעצם הכתיבה על נושא שאני מתעניין בו, והשני, לפגוש אנשים שמתעניינים באותו הנושא. וכמוכן, שעם הזמן נוצרים קשרים אישיים ביני לבין האנשים, ואז אני נכנס לויקיפדיה לא רק כדי לכתוב, אני פשוט בא כדי לדבר עם חברים שלי שאותם כבר פגשתי הרבה פעמים ברשת, התארחתי בביתם, והם התארחו אצלי. בקיצור, חברים".

שי: "הייתי אומר שרכשתי בעיסוק הזה מיומנויות שלא היו לי קודם. אין לי ספק, למשל, שיכולת הכתיבה ויכולת העריכה שלי הרבה יותר טובות כעת, כי צברתי הרבה ניסיון".

ירון: "אחרי שאני כותב ערך יפה, אני מלא סיפוק. אני אוהב להסתכל על ערכים שכתבתי, זה גם נחמד לחשוב שאחרי זה אנשים משתמשים בזה וזה עוזר להם, אבל לא בשביל זה אני עושה את זה".

להיות אחראי על מה שאנשים אחרים יידעו, לעצב מאגר מידע שכל כך הרבה אנשים מסתמכים עליו, זה נותן איזושהי תחושה של כוח?

שי: "לפעמים זה נותן תחושה של שיכרון כוח. ויקיפדיה היא באמת אתר אינטרנט חזק מאוד. רק בשביל להסביר את הכוח של ויקיפדיה, כשאתה מחפש אהוד אולמרט בגוגל, אתה קודם כל מקבל את הערך בויקיפדיה, ורק אחר כך את המידע עליו באתר הכנסת ובאתר של משרד ראש הממשלה, זאת אומרת שבעצם מי שמכתיב את התדמית של אהוד אולמרט זה אנחנו, לפחות ברמה של האינטרנט. כמוכך שגם ההופעות שלו בטלוויזיה תורמות. אני לא רוצה להגזים בכוח שלנו".